

בבואו לגדל עגל רביה שם המטפח לבו.
נוסף להורי העגל, גם לסבא שלו מצד האם.

יתומה

כושית		עדויבקה		עמליה				
סיגית		קלורה		עתליה		שליחה		עמל
סוער	סין	דובה		עממית	ירדני	שגריר	אילנה	
		דרור 2	דרור 1	עוג *			נח	אביר
				רוני				כרונה
				רונן				דביר

• אביו של "עוג" הוא, "דרור 1"; נתחברו, איפוא, ב"עוג" קוויהדם של שתי הבנות של "יתומה" — של "עמליה" ו"עדויבקה".

ל"יתומה" היתה גם בת בשם "עדויבקה". שנולדה מהפר הדמשקאי, הפועל הצעיר. נכד תה "דובה", בת "עזיו", הניבה ב־3 תקופותיה הראשונות 15.851 ק"ג חלב, 4.40% שומן ו־17.77 ק"ג תנובה יומית. וזה — לפני קרוב ל־20 שנה. מ"דובה" גודלו 2 פרים: "דרור 1" ו"דרור 2". "דרור 1" פעל, כאמור לעיל, באשדות־יעקב ושם הוא הוליד את "עממית" — אמו של "עוג". "דרור 2" (האב "עתיד") נמכר לדגניה ב' והקים שם דור של פרות שמצטיינות במבנה הגוף וב־ כושר ההנבה. 10 מבנותיו הניבו לפני 15 שנה בהמלטתן השלישית 5184 ק"ג חלב עם 3.55% שומן ו־17.3 ק"ג חלב תנובה יומית. ועלו על אמותיהן ב־992 ק"ג חלב בממוצע.

"סין" ו"סוער" היו בני "סינית", נכדת "יתומה". "סינית" הגיעה בגיל של 8 שנים לתנובת שיא של 5758 ק"ג חלב, 4% שומן ו־20.4 ק"ג חלב תנובה יומית.

"סין" פעל בדגניה א'. 19 בנותיו הניבו כמבכירות לפני כ־15 שנה 3927 ק"ג חלב, 3.63% שומן ו־13.1 ק"ג חלב תנובה יומית ממוצעת. ב־457 ק"ג חלב יותר מאמותיהן.

"סוער" (האב "ברטוס") פעל זמן קצר באשדות־יעקב והשאיר 5 בנות שהניבו בתור מבכירות 3928 ק"ג חלב עם 3.88% שומן; הן עלו על אחיותיהן בנות "ברטוס" ההולנדי, שחלבו באותו עדר ובאותו זמן.

סקירה קצרה זו מקיפה רק קטע קטן מהישיגי משפחת "יתומה". ענף המשפחה המצטיין והציב ביותר כיום הוא בלי ספק קו "אילנה", שנשתל של מזיווג של בני־כלאיים מדור שני להכלאה ("עמל" ו"אסיה 94" בעדר גבע). ל"אילנה" 3 בנות: "אמירה", "אווה" ו"אפרת", שהניבו בתור מבכירות: 6251 — 7115 — 5943 ק"ג חלב עם אחוזי שומן — 4.08 — 3.66 — 3.43 ותנובות יומיות: 20.5 — 17.6 — 19.2 ק"ג חלב בממוצע לתקופה; מן הראוי להעיר כאן שבבנות אלה אין כל דם "אמריקאי".

הצטיינות משפחה זו שרירה וקיימת במשך דורות. אזכיר עוד את "זכרונה", בת "אביר", שאפשר לראותה כטיפוסית לגבי הדורות האחר רונים של משפחה זו. על כושר ההנבה של

שומן ותנובתה היומית הממוצעת היתה 20.5 ק"ג. מ"אילנה" גודלו לפרים, 3 בנים ונין אחד. ששמותיהם הם: "אביר" (בן "מונארך"), שפעל בגבע; "גבעון" — אחיו המלא של "אביר", שפעל בברעם והוליד שם 22 בנות, שעלו באופן ניכר על בנות שנולדו לפרים הולנדיים באותה תקופה; "נוח" — בן הזקונים של "אילנה" (האב "נחשון"). שנרכש על־ידי "און", והנין "דביר".

"אביר" פעל בגבע זמן קצר בלבד; השאיר בס"ה 6 בנות; 4 מהן, שסיימו תקופה שלישית, הניבו בממוצע 6774 ק"ג חלב, בן 3.42% שומן ו־21.3 ק"ג חלב תנובה יומית ממוצעת.

אחת הבנות המצטיינות של "אביר" היא "זכרונה", שהניבה ב־6 תקופות 36,995 ק"ג חלב עם 3.6% שומן, 19.9 ק"ג חלב תנובה יומית. בנה של "זכרונה", שנולד לה מ"דנדי", כונה בשם "דביר" ונרכש על ידי "און".

ל"עמליה" נולדה, נוסף ל"עמל", גם 4 בנות. הבת "שליחה" היתה אחותו המלאה של "עמל" וממנה גודל פר בשם "שגריר", שפעל תקופה קצרה באשדות־יעקב והוליד בנות מעטות אך טובות.

"עתליה", בת "עמליה" ו"יהאן", הצטיינה בתנובת שומן גבוהה; ב־4 תקופותיה הראשונות הניבה 19,918 ק"ג חלב עם 4.55% שומן. ממנה גודל הפר "ירדני" (האב "אפרת") והוא פעל באל"ם. בתשי"ז — חלבו 33 בנותיו כמבכירות 4494 ק"ג חלב, עם 3.65% שומן, 15.4 ק"ג חלב תנובה יומית ממוצעת; גיל ההמלטה הממוצע של מבכירות אלה היה 29 חודש.

בתה של "עתליה" — "עממית" נולדה מזיווג עם "דרור 1", שאף הוא מוצאו מ"יתומה". ל"עממית" נולד בן (מהאב "דן") וגודל לפר בשם "עוג". "עוג" זה פעל בחוקוק והשאיר במשק זה 7 בנות, שהניבו כמבכירות 5004 ק"ג חלב עם 3.9% שומן, 16.2 ק"ג חלב תנובה יומית ממוצעת. בתו המצטיינת של "עוג" היא "רוני", שהניבה ב־3 תקופותיה הראשונות 17,879 ק"ג חלב עם 4.23% שומן ו־20.1 ק"ג חלב תנובה יומית ממוצעת. בנה של "רוני" גודל כפר בשם "רונו" ונמכר לדגניה ב'.

ביקורת על מומים תורשתיים

(מפרסומי התחנה לחקר החקלאות)

ב. מומים המחלישים את חיוניות הוולד או פוגעים ביופי הבהמה; לכאן שייכים עיוורון, פגמים קלים באחד או יותר מאברי הגוף, צבע בלתי טיפוסי לגזע ועוד;

ג. פגמים המקטינים את היעילות המשקית של הבהמה, כגון כושר רבייה לקוי, או משך הריון בלתי נורמאלי.

גילוי הבהמות הנושאות גורמים תורשתיים למומים בוולדותיהן נתקל בקושי, כי רובם אינם מתגלים בהורים עצמם אלא רק בוולדות, ובמקרה ששני ההורים נושאים את הגורם; ואף אז רק 25% מהוולדות הם נגועים.

למרות שתוארו סוגים מרובים של מומים תורשתיים, מספרם היחסי של המקרים אינו גבוה, וגם הנזק החמרי הנגרם בגללם אינו ניכר היום. אולם עצם הופעתם מוכיחה שהגורמים התורשתיים מצויים בעדרינו, וקיים החשש שה"הזרעה המלאכותית עלולה לגרום להתפשטותם בממדים גדולים. פר הנושא גורם תורשתי למום מסויים מעביר אותו למחצית מבנותיו. אם הפר נמצא משביח ביחס לתנובת החלב ומופעל בהזרעה מלאכותית, מספר בנותיו, הנושאות גם הן את הגורם התורשתי, יהיה גדול מאוד. אם יזווגו את הפרות האלה בפר הנושא את אותו הגורם התורשתי, עלול מספר הוולדות הבלתי-נורמאליים להגיע לשיעור מדאיג.

מכאן מסתבר שאגודה להזרעה חייבת לבדוק את פריה אם נושאים הם גורמים תורשתיים למומים. אפשר לעשות זאת בשתי דרכים:

א. מזווגים את הפר עם 16 מבנותיו, לכל הפחות. במקרה שהפר נושא גורם למום תורשתי יש סיכוי שהוא יתגלה לפחות באחד הצאצאים שיוולד מזיווגים אלה. דרך זו היא הבטוחה ביותר, אבל היא כרוכה בקשיים ארגוניים ובסיר כון כספי ניכר. מגדלי בקר אינם מסכימים בדרך כלל לרבייה בשארות כה קרובה ויתכן שיהיה צורך לפצות אותם במקרה שייגרמו להם נזקים. התוצאות של מבחן זה אפשר לקבל סמוך למועד, בו אפשר לערוך גם את מבחן הצאצאים

המספר הרב של צאצאים הנולדים לפר אחד כתוצאה מהשימוש הרחב בהזרעה מלאכותית, מקנה משנה חשיבות לביקורת קפדנית על תכונותיו התורשתיות. מבחן צאצאים ביחס לתנובת החלב והשומן הוא היום דבר מובן מאליה, והפך כבר לשיגרה. כולם מכירים בכך שיש לבדוק גם את מבנה הגוף, כושר החליבה והמזג של בנות הפר, אם כי המבחן ביחס לתכונות אלה טרם נעשה באופן שיטתי. לעוד פחות תשומת לב זוכה אצלנו מכלול אחר של תכונות תורש-תיות, למרות שפה ושם מדגישים את חשיבותו, והוא — הופעת מומים, פגמים וליקויים תורש-תיים של ולדות שהוריהם בריאים.

לצורך התיאור אפשר לחלק את הפגמים התורשתיים לשלוש קבוצות:

א. מומים הממיתים את הוולד עוד לפני הלידה או מיד אחריה. לסוג זה שייכות צורות נעוֹת שונות ומפלצות למיניהן. אחדות מהן הופיעו גם בעדרים שלנו*:

* תיאור המומים הקטלניים הובא ב"השדה", כרך ל"ח, חוברת ט'.

"זכרונה" עצמה הוזכר כבר לעיל, אך היא הורי-שה סגולה טובה זו גם לבתה, "זועפת", האחות המלאה של "דביר"; בת זו הניבה כמבכירה 6966 ק"ג חלב, 3.70% שומן ו-20.5 ק"ג חלב תנובה יומית.

משפחת "יתומה — אילנה" עשייה לשמש עדות לכך שבמעשה הטיפוח מוטב לשלב את המעולה הבא מן החוץ עם הטוב שפותח בארץ ולא לדחוק שוב ושוב את הקיים ו"להשליך את כל יהבנו" על "תוצרת חוץ-לארץ".

מן הראוי לציין בהזדמנות זו שמשפחת "יתומה" נבחרה בראשונה על ידי י. עצמון ולאחר שהכיר בתכונותיה הטובות הוצעה, תוך התייעצות עם הח' גולדשמידט — מטפחה של משפחה זו, כראויה לשמש "בית-אבות" לגידול פרים.

ראובן ברי-ענן